

Příloha č. 2

Přehled relevantních diagnostických metod k diagnostice rozumových schopností

Tabulka 1: Diagnostické metody k hodnocení rozumových schopností dětí, žáků a studentů do 18 let věku (stav k 1. 1. 2015) #1

Testová metoda	Věk	Rok vydání	Termín sběru dat pro normy	Reliabilita celkového skóre (interní konzistence) #2	Interval spolehlivosti celkového skóre (p=0,05) #3	Minimální úroveň IQ, kterou test umožňuje vyjádřit (IQ ≤ x)	Informace k výkonu dílčích sociokulturních skupin v ČR v manuálu	Dostupné odhady výkonu romských žáků	Velikost vzorku pro sestavení odhadu (N)	Odhad vlivu sociálního znevýhodnění v podobě definované výzkumem na výkon v testu #4	Odhad vlivu dalších faktorů (jazykových, kulturních a sociálních) na výkon romských žáků	Komentář k poznatkům o vlivu sociálního znevýhodnění a dalších faktorů	Hodnocení spolehlivosti informací k vlivu sociálních, kulturních a jazykových faktorů	Celkové zhodnocení metody
BSID-II	0;1–3;5	česká příručka 2007	2001–2003 (12)	0,89	±10 bodů	50	NE	–	–	–	–	Tyto poznatky nejsou k dispozici.	–	BSID je v poradenském systému využitelný např. při rozhodování o poskytnutí včasné podpory v útlém věku, podobně jako jiné vývojové škály. Výhodou je aktuální standardizace pro tuto vývojovou škálu.
CFT 20-R	7;6–14;11	2015	2011–2013 (2)	0,88	±10 bodů	48	ANO	–	romští žáci sociálně znevýhodnění: 277 sociálně znevýhodnění žáci z majority 303	≈ -1,0σ	≈ -0,6σ	Metoda CFT poskytuje podrobné informace o výkonu žáků s různou hloubkou sociálního znevýhodnění. Hodnota v prvním sloupci vyjadřuje vážený průměr výkonu všech žáků sociálně znevýhodněných z majority; druhý sloupec naznačuje, o co vyšší bylo snížení výkonu u skupiny sociálně znevýhodněných romských žáků. Autoři tento rozdíl připisují odlišnému zastoupení jednotlivých faktorů znevýhodnění u obou skupin (u romských žáků jsou závažnější situace znevýhodnění četnější).	* * * *	Metoda je založena na obrazovém materiálu, nevystihuje proto rozumové schopnosti v celé jejich šíři. Má však potenciál být užitečnou doplňkovou metodou, využitelnou při ověření závěrů vyšetření komplexními testy rozumových schopností. Výhodou metody je kvalitně provedená standardizace, poskytující důvěryhodnou informaci o souvislosti hloubky sociálního znevýhodnění a výkonu v testu.
IDS	5;0–10;11	2013	2011–2013 (2)	0,72	±15,5 bodů	55	NE	včetně žáků bez výrazného sociálního znevýhodnění ≈ -1,4σ	romští žáci: 20	≈ -0,7σ	≈ -0,9σ	Předběžné poznatky o souvislosti sociálního znevýhodnění a výkonu v testu IDS pochází z nepublikovaného výzkumu, provedeného u skupiny 20	*	Výhodou testu IDS je komplexnost, tj. možnost posoudit kromě kognitivního vývoje také oblast psychomotoriky, sociálně-emočních kompetencí, vývoje řeči

												romských žáků ve věku 7;4-8;1 v červnu 2014. První sloupec uvádí rozdíl průměrného výkonu ve skupině žáků se 3 a více indikátory sociálního znevýhodnění (N=14), oproti průměrnému výkonu skupiny žáků bez znevýhodnění (N=6). Nižší výkon byl celkově pozorován i u nekognitivních indexů testu IDS (přibližně $-1,1\sigma$).		a matematických dovedností. Absenci informací k výkonu sociálně znevýhodněných žáků by měla odstranit připravovaná studie.
INSBAT	$\geq 12;0$	2011	pouze zahraniční norma 2008–09 (6)	volba uživatele	neuvádí	NE	–	–	–	–	–	Manuál obsahuje informace k výkonu osob podle úrovně dosaženého vzdělání získané na zahraničním vzorku.	–	Existují normy pro část subtestů pro žáky ve věku 12–13 a 14–15 let; dále úplně od 16 let. Baterie INSBAT je výrazně modulární, umožňuje v souladu s teorií CHC zvolit měření pouze některých schopností, s ohledem na využití adaptivního testování také s nastavením požadované míry přesnosti měření, která pak ovlivňuje délku testu. Při volbě určitého minimálního počtu subtestů lze získat závěr o celkových rozumových schopnostech žáka. Vzhledem k absenci české normy by test neměl být používán pro zásadní rozhodnutí týkající se žáka, jež vyžaduje přesné určení pásma inteligence.
ISA	$\geq 14;0$	2001	ve vydání 1999 zahraniční norma (16), vydavatel uvádí dostupnost české normy od roku 2005 (10)	0,98	± 4 body	–	NE	–	–	–	–	Manuál obsahuje informace k výkonu osob podle úrovně dosaženého vzdělání získané na zahraničním vzorku.	–	Test s velkou tradicí v diagnostice intelektu, navazující na metodu IST 70. Pro zásadní rozhodnutí týkající se žáka by měl být využit pouze tehdy, pokud má poradce k dispozici českou aktuální normu.

I-S-T 2000 R	≥14;0	2005	neuveďeno (>9)	0,96	±6 bodů	42	ANO	-	-	-	-	Manuál obsahuje oddělené normy pro studenty gymnázií a studenty ostatních škol a učilišť.	-	Test s velkou tradicí v diagnostice intelektu, navazující na metodu IST 70. Výhodou je dobrá znalost metody a rozsáhlé klinické zkušenosti poradenských pracovníků s využitím testu.
K-ABC	2;5–12;5	2000	pouze zahraniční (>15)	0,94	±7,0 bodů	40	-	-	-	-	-	Tyto poznatky nejsou k dispozici.	-	Vzhledem k absenci české normy by test neměl být používán pro zásadní rozhodnutí týkající se žáka, jež vyžaduje přesné určení pásma inteligence.
SON-R 2½–7	2;6–7;0	2008	2005–06 (9)	0,92	±8,0 bodů	50	ANO	-	-	≈ -0,8σ	-	Příručka testu uvádí informaci o výkonu žáků s „nízkým socioekonomickým postavením“ (určeno arbitrárně psychology na základě jim dostupných informací u 14 % normotvorného vzorku, sestaveného z dětí v ČR i SR). Nízké socioekonomické postavení se s konceptem sociálního vyloučení překrývá jen částečně. Informace k výkonu romských žáků byly zjištěny na Slovensku, pozorovaný průměrný výkon ≈ -0,8σ nebyl statisticky signifikantně odlišný od výkonu žáků příslušejících k majoritě, vzorek romských žáků byl velmi malý, N=13 (Dočkal, Farkašová, Kopčanová, 2007).	*	Výhodou SON-R je možnost neverbální administrace a využití již od předškolního věku; test však podle stávajících poznatků nelze označit za kulturně nezávislý. Podrobnou studii na téma vlivu prostředí žáka na řešení tohoto testu publikovali Pekárková, Lábusová, Rendl, Nikolai (2010). Některé položky testu zastarávají, v tomto ohledu jsou problematické např. graficky zpracované obrazové předlohy s předměty z běžného života.
WAIS-III	≥16;0	2010	neuveďeno (>5)	0,91	±8,0 bodů pro průměrné IQ	45	NE	-	-	-	-	Tyto poznatky nejsou k dispozici.	-	WAIS je komplexním testem využitelným od 16 let.
WISC-III	6;0–16;11	2002	2000 (15)	0,96	±7,0 bodů pro IQ 100	49	NE	sociálně znevýhodnění žáci: ≈ -1,9σ	sociálně znevýhodnění žáci: 50 sociálně znevýhodnění žáci z majority: 52	≈ -1,1σ	≈ -0,8σ	Poznatky pocházejí ze studie IPPP ČR (Mikulková, Pacnerová, 2009), která sledovala výkon sociálně znevýhodněných žáků z majority (průměrný výkon skupiny je uveden v levém sloupci) a romských žáků (pravý sloupec uvádí, o co nižší byl průměrný výkon této skupiny oproti sociálně znevýhodněným žákům	**	Výhodou WISC-III je dobrá znalost metody mezi pracovníky poraden (včetně související klinické zkušenosti) a komplexní charakter metody. Nevýhodou je postupné zastarávání norem a testu, kvůli kterému by měl být test postupně opouštěn.

													z majority). Jako kritérium sociálního znevýhodnění bylo bráno pobírání dávek hmotné nouze a sociálního příplatku, nezaměstnanost rodičů, špatná dostupnost místa bydliště a nízké vzdělání rodičů. S možnými odlišnostmi sociálního znevýhodnění v jednotlivých případech se nepracovalo.		
WISC-III ^{UK}	6;0–16;11	1996, úprava Dan, Boschek 2000	2000 (15)	0,94	±7,0 bodů pro IQ 100	49	ANO	ve výběru pro standardizaci ≈ -1,3σ	romští žáci: 89	–	–	–	V rámci standardizace WISC s úpravou kolektivu pod vedením J. Dana byly získány informace o výkonu vzorku 89 romských žáků. Zjištění byla publikována v Dan (2000) Boschek (2000) a Dan (2002).	viz#5	Původní vydání testu v ČR nesplňovalo všechna očekávání. Proto byly v rámci vládního úkolu připraveny upravené instrukce a nové normy, k jejichž využití však nedal souhlas držitel autorských práv. Pro účely této metodické informace je podstatné, že v rámci sběru dat byly získány informace o výkonu romských žáků na položkách, které jsou velice blízké položkám ve vydání testu WISC-III v roce 2002 v Testcentru.
WJ IE ^{#6}	5;0–90;0	2007	2004–6 (9)	odlišná pro různé úrovně měřené vlastnosti, viz software dodaný s testem	neuvádí	NE	sociálně znevýhodnění žáci: ≈ -1,8σ	sociálně znevýhodnění romští žáci: 41	–	–	–	–	Uvedené poznatky přinesl výzkum s dětmi ve věku 8–13 let se slovenskou verzí testu, realizovaný v roce 2008. Poznatky se týkaly sociálně znevýhodněných romských žáků (izolované místo bydliště, nestandardní materiální podmínky, 4 a více dětí v rodině, někteří žáci splňovali i další kritéria sociálního znevýhodnění).	*	Výhodou testu Woodcock-Johnson testu je komplexnost, věkové rozpětí využití a využití IRT pro přesnější odvození charakteristik měření v závislosti na úrovni měřené vlastnosti. Nevýhodou je omezená dostupnost nových testových kompletů (exempláře poskytnuté nadací Woodcock-Muñoz v ČR byly již rozebrány). Stávající poznatky naznačují možný vliv sociokulturních okolností na výkon v testu, které je nutné v interpretaci zohlednit.
WJ IE II	5;0–90;0	2010	2004–6, sběr části dat později (>5)	odlišná pro různé úrovně měřené vlastnosti, viz software dodaný s testem; ≈ ±6 bodů pro IQ 100	neuvádí	NE	–	–	–	–	–	–	Druhá verze testu se s prvním vydáním úzce překrývá v části úloh, lze tedy usuzovat i na podobné odlišnosti výkonu.	–	

Vysvětlivky k tabulce:

- #1 Níže jmenované metody neuvedené v tabulce nepovažujeme za vhodné běžnou standardizovanou diagnostiku rozumových schopností, **jestliže je nezbytné přesně určit konkrétní pásmo inteligence** s potenciálně závažnými důsledky pro klienta. Důvodem k opatrnosti je u těchto metod zastarání testových norem a/nebo jejich zahraniční provenience. V potaz je nutné vzít také zastarání některých položek těchto metod. Neznamená to, že by tyto testy svoji hodnotu pro diagnostiku zcela ztratily – využitelné mohou být např. pro orientační porovnání výkonu mezi více konkrétními probandy (kdo dosahuje vyššího a kdo nižšího výkonu) nebo pro zkoumání profilu rozumových schopností. Přiřazení výkonu k určitému standardnímu skóru je však u těchto metod pravděpodobně zatíženo výraznější chybou vzhledem k stáří normy a/nebo sestavení normy na jiné než české populaci: Standardní progresivní matice (1991), Barevné standardní progresivní matice (1985), Orientační test rozumových schopností (1981), Názorové řady (1992), Váňův inteligenční test (1973), Orientační zkouška (vydání 1997), Pražský dětský Wechsler (1973), Terman-Merrill III. revize (1972), Test intelektového potenciálu (1971), Heidelberský nonverbální test (1993), Analytický inteligenční test (1972), Test kognitivních schopností (1997); Test úrovně rozumových schopností (1993), Stanford-Binet IV (1995).
- #2 Uvedena je obvykle informace k reliabilitě celkového skóre při využití nezkrácené formy testu – pro většinu metod ve smyslu interní konzistence, vyjádřené Cronbachovým α pro celý normotvorný vzorek. Manuály metod uvádí k reliabilitě běžně podrobnější informace pro různé věkové skupiny, dílčí skóre aj. U BSID-II je uvedena reliabilita pro index mentálního vývoje (MVI), u metody IDS reliabilita vážených skóre sedmi subtestů funkční oblasti Kognitivní funkce. Podle povahy metody jsou pro interpretaci podstatné i další údaje, např. o shodě mezi posuzovateli u vývojových škál apod.
- #3 Vzhledem k tomu, že některé testy uvádějí intervaly spolehlivosti pro jinou hladinu průkaznosti, případně uvádí pouze údaje, ze kterých lze interval spolehlivosti dopočítat, byly zde uvedené intervaly spolehlivosti pro hladinu průkaznosti $p=0,05$ v některých případech dopočítány. U některých testů (např. WISC, WAIS, IDS) je interval spolehlivosti umístěn okolo získaného bodového odhadu skóre asymetricky; u některých testů je jeho výpočet založen nikoliv na standardní chybě měření, ale na standardní chybě odhadu. U testů založených na IRT je šířka intervalu vyčíslena odlišně pro různé úrovně měřeného rysu, proto v tabulce uvádíme odhady pro skóre 100. Dále u některých testů nejsou skóre uváděna jako IQ skóre, ale je využito např. T-skóre. Ze všech zde uvedených důvodů je nutné čerpat podrobné informace ke spolehlivosti měření vždy přednostně z manuálů testů, zde uvádíme pouze velmi hrubé údaje pro základní orientaci.
- #4 Viz též vysvětlení k těmto údajům v komentářích k metodické informaci.
- #5 Standardizace WISC, realizovaná v rámci vládního úkolu č. 686/1997, byla provedena na reprezentativním vzorku české populace. Součástí standardizačního vzorku bylo také 6 % romských dětí (žáků). Zástupci Romského střediska v Brně se vyjádřili k tomu, že složení sestaveného vzorku uspokojivě vystihuje skladbu romské populace v ČR. Pro aktuálnější testy inteligence se jedná o druhý největší český či slovenský vzorek posuzující výkon romských žáků. V publikaci, která dokončení vládního úkolu provázela (Dan, 2000), bylo uvedeno několik zjištění (vysoká korelace pořadí obtížností úloh u obou skupin, při vyjádření v absolutních hodnotách malý vliv vzorku romských žáků na celkovou normu), která byla chápána jako jednoznačný argument proti obavám, že by test romské žáky znevýhodňoval. Konkrétní informace o zjištěném průměrném výkonu romských dětí ve standardizaci WISC byly publikovány později (Dan, 2002). K přijatelnosti testu pro ověření výkonu u romských dětí byly vznášeny dotazy, na základě kterých vznikla vyjádření pro ApPPP a Unii psychologických asociací (Urbánek, 2012; Urbánek, Širůček, 2013b). Podle těchto vyjádření poskytnuté empirické důkazy ekvivalenci metody WISC-III u romské minority nedokládají dostatečně, naopak se zdá, že romské děti test podhodnocuje. Bohužel nedostatek informací znemožňuje podat přesnější odhad míry podhodnocení.
- #6 Při konstrukci WJ IE bylo využito IRT, s pomocí kterého byla část údajů pro interpretaci testu získána také napojením na standardizační vzorek získaný v USA. Podle informace jednoho ze spoluautorů české úpravy testu, dr. Furmana, je vhodným zdrojem pro seznámení s postupem úpravy příručka ke 2. vydání slovenské verze testu: http://www.woodcock-munoz-foundation.org/pdfs/WJIE_II_Slovak_Manual_2013.pdf.

Tabulka 2: Diagnostické metody a posuzovací schémata k hodnocení adaptivních kompetencí dětí, žáků a studentů do 18 let věku (stav k 1. 1. 2015)

V současné době není v ČR k dispozici široce standardizovaná metoda diagnostiky adaptivních schopností, vybavená aktuální normou. Kvalitativní postupy psychologa ale mohou být při posuzování adaptivních kompetencí doplněny o využití pomocných metod, které zpřesňují úsudek psychologa o tom, zda jsou adaptivní kompetence žáka výrazně podprůměrné, nebo zda je jejich úroveň v pásmu mírného podprůměru, průměru nebo i nad ním. Psychologům jsou dále dostupné i některé v tabulce neuvedené metody, které umožňují hodnocení kognitivních schopností úzce podmiňujících adaptivní kompetence (např. exekutivní funkce, paměť, pozornost), případně metody umožňující hodnocení dílčích aspektů adaptivních kompetencí (motorika u předškolních dětí, emoční inteligence apod.).

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy	Reliabilita celkového skóre (interní konzistence) ^{#1}	Interval spolehlivosti celkového skóre (0,05)	Možnost vyjádření adaptivních kompetencí standardním skórem	Informace k výkonu sociálně znevýhodněné či sociokulturně odlišné populace	Celkové zhodnocení metody pro účely testů sociokulturně odlišných skupin
Vinlandská škála sociálního přizpůsobení	3;0–9;11	1974	>41	0,59 až 0,86 (dle věku)	–	v hrubých pásmech po 1 σ , hranice ≤ 70	Není k dispozici.	Metoda s menším počtem položek, s normami starými více než 40 let; položky vzhledem k jejich zaměření na relativně základní adaptivní kompetence však není nutné považovat za plošně zastaralé. Manuál testu obsahuje dobře využitelný návod pro postup při rozhovoru o adaptivních kompetencích dítěte.
Edukačně-hodnotící profil dítěte s poruchou autistického spektra (do 7 let)	0;1–7;0	2007	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Profil umožňuje orientační hodnocení vývojové úrovně žáka podle vývojových očekávání v jednotlivých letech života. Vychází z nároků kladených na intaktní populaci v oblastech sociálního vývoje, komunikace, imitace, hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky a kresby, sebeobsluhy, vnímání a abstraktně vizuálního myšlení. Manuál obsahuje doporučení pro posouzení jednotlivých dovedností, v některých oblastech je hodnocení objektivizováno zadáním úkolů s využitím standardizovaných pomůcek.
Edukačně-hodnotící profil dítěte s poruchou autistického spektra (8–15 let)	7;1–15;0	2005	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Profil umožňuje orientační hodnocení vývojové úrovně žáka podle vývojových očekávání v jednotlivých letech života. Vychází z nároků kladených na intaktní populaci. Pro posouzení adaptivních kompetencí jsou významné zejména sledované sociální kompetence, oblast emocí, jazykové komunikace v oblasti pragmatiky a sociálně praktické dovednosti. Manuál obsahuje doporučení pro hodnocení jednotlivých dovedností, v některých oblastech je hodnocení objektivizováno zadáním standardizovaných úkolů v testových sešitech.
Socioemoční index IDS	5;0–10;11	2013	2	0,64	$\pm 17,6$ bodu	ANO, hranice ≤ 55	V předvýzkumu z roku 2014 byl výkon romských žáků na úrovni $\approx -1,1\sigma$	Využití socioemočního indexu jako indikátoru adaptivního chování je problematické. Indikátor sice podle manuálu metody signifikantně koreluje se škálami přizpůsobení, ale korelace jsou slabé (0,1–0,2, v jednom případě 0,3); podobně slabou korelaci jsme zaznamenali i vůči dotazníku adaptivních kompetencí, který byl součástí předvýzkumu u romských žáků. Předpokládáme, že index může vyjadřovat porozumění tomu, jak „by se mělo“ jednat v sociálních situacích, skutečné využívání kompetencí nemusí odrážet přesně.
Škála zvládnutí dovedností dítěte	není určeno	2014	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Zkušenosti s využitím škály jsou při hodnocení adaptivních kompetencí v oblasti sportu osob s postižením. Autorky českého překladu (Francová, Válková, 2014) považují škálu za vhodnou ke klinickým účelům a pro konzultace trenérů, učitelů a rodičů. Škála, v zahraničí vydaná v roce 1979, umožňuje podrobné hodnocení adaptivních kompetencí 180 položkami, zaměřenými na tři širší oblasti: soběstačnost, sociálně-vzdělávací oblast a oblast mezilidských vztahů. Umožňuje diferencovat mezi osobami, které jsou v jednotlivých oblastech samostatné, zvládají oblast s dopomocí nebo oblast nezvládají. Umožňuje také posoudit, zda je či není využití dovedností osobou adekvátní. V dokumentaci k českému překladu škály není minimální věk využití uveden, položky začínají na jednodušších adaptivních kompetencích. Ověřovány byly u souboru 9–11letých mentálně postižených dětí. Část položek se zjevně týká samostatnosti klientů v době dospívání a dospělosti. Vyhodnocení probíhá na intervalech součtového skóre.

Škála míry podpory (SIS)	>16	2009	zahraniční normy >6	Nemáme k dispozici.		ANO hranice ≤74	Není k dispozici.	Škála se zaměřuje na posuzování potřebné podpory pro osoby s různými typy zdravotního postižení (tj. na ty aspekty života, kde je jejich zvládnutí podmíněno určitou podporou). Sleduje 57 běžných životních aktivit, oblast zdravotnické podpory a oblast problémového chování. V současnosti se pracuje také na verzi tohoto nástroje určené pro děti. Normy umožňující přepočítání na standardní skóre jsou zahraniční.
Hanák, P. <i>Diagnostika a edukace dětí a žáků s těžkým zdravotním postižením</i> . 2. vyd. Praha: NÚV. ISBN 978-80-86856-89-6	0;1–3;11	2011	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Publikace obsahuje podrobné záznamové archy pro hodnocení různých aspektů adaptace, popisující sekvenci vývojových očekávání od narození do tří let; na diagnostiku pak navazují metodiky pro rozvoj jednotlivých dovedností. Umožňuje sledování těchto dovedností (grafomotorika, jemná motorika, hrubá motorika, poznávací schopnosti, řeč, stravování, hygiena, oblékání, osobní čistota, socializace). Publikaci je vhodné využít ve věku do 3 let a dále u klientů s těžším mentálním postižením.
Valenta, M. a kol. <i>Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb. Část II (diagnostické domény pro žáky s mentálním postižením)</i> . Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3055-3	bez bližšího určení	2012	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Publikace obsahuje popis diagnostických domén relevantních pro oblast mentálního postižení, jejich specifika u žáků s mentálním postižením, dostupné diagnostické metody pro posuzování jednotlivých oblastí, i ve stručnější podobě popis některých vývojových očekávání a související rozsah podpůrných opatření u předškolních dětí, u některých domén i do pozdějšího věku. Poskytuje informaci o těchto oblastech: smyslová percepce, motorika, laterální funkce, orientační funkce, intelektuální funkce, pozornost, paměť, fatické funkce, emoce, adaptabilita a sociabilita, konance a aspirace, sebeobsluha; kapitola je věnována posouzení rodinného prostředí.
<i>Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF</i> . Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1587-2	dospělí, v zahraničí existuje verze pro děti a dospívající	2008	–	–	–	NE	Není k dispozici.	Publikace se věnuje hodnocení, klasifikaci funkčních schopností a vyjádření stupně postižení; inspirující pro poradenské pracovníky může být popis oblastí a kritérií hodnocení omezení v „aktivitách a participaci“, které vystihují fungování dospělého v oblasti učení a aplikace vědomostí, obecných úkolů a požadavků, komunikace, pohyblivosti, péče o sebe, života v domácnosti, interpersonálních vztahů, hlavních oblastech života (výchova, práce a zaměstnání, ekonomický život) a v komunitním, sociálním a občanském životě. V zahraniční verzi existuje také ICF-CY – verze dokumentu pro děti a dospívající; v budoucnu je předpokládáno sloučení obou dokumentů v jeden.

Tabulka 3: Diagnostické metody a posuzovací schémata k hodnocení sociálního znevýhodnění dětí, žáků a studentů do 18 let věku (stav k 31. 1. 2015)

Sociální znevýhodnění, ať již ve smyslu nedostatečných podmínek poskytovaných rodinou pro vzdělávání, nebo míry kulturní a jazykové odlišnosti prostředí dítěte, není obvykle posuzováno standardizovanými metodami. Diagnostika v této oblasti se děje přednostně s využitím kvalitativních metod – rozhovoru s pečovateli, dítětem, pozorováním, analýzou informací ze školy. Z testových metod mohou být využity např. metody diagnostiky rodinného prostředí, zkoušky znalostí v předškolním věku nebo zkoušky jazykových schopností. Využitelné jsou také metody projektivní. V následujícím přehledu jsou uvedeny příklady metod a metodik, které mohou být při posuzování sociálního znevýhodnění vhodně využity doplnkově. Sociální znevýhodnění je definováno také ve školských právních předpisech, tyto definice jsou ale pro využití v práci s jednotlivými klienty příliš hrubé a je nutné posuzovat míru sociálního znevýhodnění podrobněji. Kritéria uvedená v metodickém pokynu vycházejí z podrobnějšího popisu aspektů sociálního znevýhodnění, zpracovaného v Konceptu včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, vydané MŠMT v roce 2005, doplněné o další kritéria, získaná studiem literatury o sociálním znevýhodnění.

Metoda/schéma	Věk	Rok vydání	Stáří normy	Reliabilita celkového skóre (interní konzistence) #1	Interval spolehlivosti celkového skóre (0,05)	Možnost vyjádření sociálního znevýhodnění standardním skórem	Informace o výskytu těchto faktorů u majoritní populace/minorit	Celkové zhodnocení metody pro účely testů sociokulturně odlišných skupin
Test rodinného zázemí (T-101)	od narození	1996	-	-	-	NE	-	Publikace je souborem metodik a postupů k hodnocení kvality péče o dítě. Soubor neobsahuje normy, jsou ale popsána dílčí vývojová očekávání jak k vývoji dítěte, tak k péči rodičů. Formuláře a postupy v souboru umožňují zhodnocení, kterým tématům v péči o dítě má být věnováno více pozornosti. Publikace klade velký důraz na využití kvalitativních postupů a poskytuje doporučení k vedení rozhovorů, intervencím v rodině, možným prostředkům pomoci. Obsahuje schémata pro posouzení psychologických a sociálních aspektů péče o dítě, hodnocení interakce rodiče a dítěte, sleduje sociálně adaptivní dovednosti dítěte, míru integrace rodiny do společnosti aj.
Škála rodinného prostředí (T-199)	orientačně ≥10;0	1986	slovenská norma >29	uvedena pro dílčí škály od 0,42-0,77	-	ANO pro jednotlivé škály testu	-	Metoda je škálou sociálního klimatu rodiny. Umožňuje hodnocení v 10 subtestech řazených do tří dimenzí: vztahové, udržování rodinného systému a z hlediska sociálního znevýhodnění významné dimenze osobnostního růstu (subtest podpory samostatnosti, orientace na úspěch, intelektuálně-kulturní orientace, aktivně rekreační orientace rodiny a subtest morálně-světónázorové orientace). Některé otázky jsou zastaralé, zastaralé jsou i normy, metoda ale může být základem pro rozhovor s rodiči a dítětem. Na stránce vydavatele je avizováno, že je připravováno další vydání škály.
Skóre sociálního ohrožení dítěte	od narození	1988	-	-	-	NE	Škála byla využita např. ve výzkumu Kvasnicové et al. (1992), sledujícím prevalenci mentálního postižení v jednom ze slovenských okresů v roce 1987. U dětí bez zřetelné etiologie mentálního postižení bylo pozorováno průměrné skóre SSOD u romských dětí 6,7, u neromských 1,7.	Škála sociálního ohrožení dítěte byla vytvořena prof. Dluholuckým v 80. letech. Zahrnuje soubor rizikových jevů, kdy kumulace 3 a více bodů je považována za sociálně znevýhodňující. Ze škály je zřejmé, že některá kritéria by s odstupem času byla posuzována odlišně (nebyla by zařazena jako znevýhodňující faktor), přesto je vhodné zde škálu uvést. Posuzovaná kritéria jsou A – alkoholismus v rodině, B – nevyhovující bytové poměry, C – příslušnost k romské populaci, D – mnohodětnost (4 a více dětí v rodině), E – úmrtí dítěte v sociální souvislosti, I – nízká inteligence matky, neschopnost starat se o děti; M – rodinný stav matky (rozvedená, svobodná, vdova), N – jiné, zřetele hodné sociální faktory, T – rodiče trestaní, U – dítě v ústavu (není brán v potaz krátký, zdravotní pobyt), Z – nedostatečný zájem o dítě.

Schéma posuzování sociálního znevýhodnění	v době školní docházky	bude k dispozici během roku 2015	-	-	-	-	-	<p>V rámci projektu SPIV bylo ve spolupráci UPOL a organizace Člověk v tísni připraveno schéma pro posuzování sociálního znevýhodnění žáků. Schéma je určeno zejména pro práci učitelů. Podrobně popisuje pozorovatelné projevy v chování sociálně znevýhodněného dítěte ve škole pro 21 indikátorů, zařazených do 5 širších skupin: materiálních podmínek vzdělávání žáka, indikátorů spojených s rodinou žáka a jejím socioekonomickým statusem, interpersonálních charakteristik žáka, intrapersonálních a osobnostních charakteristik žáka a školní zralosti v době prvních let docházky do školy. Pro každý z indikátorů je slovně popsán optimální stav a projev znevýhodnění ve třech stupních závažnosti. Posuzovací schéma bude existovat také v elektronické podobě.</p>
---	------------------------	----------------------------------	---	---	---	---	---	--